

УДК 391:687.03](477)"19/20"

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.02.423>

СКАРБНИЦЯ ОДЯГОВОЇ ТКАНИНИ

Оксана САПЕЛЯК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8111-6563>

кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця,
дійсна членка Наукового Товариства ім. Шевченка,
Інститут народознавства НАН України,
відділ етнології сучасності,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна
e-mail: etnomod@ukr.net

Oksana SAPELYAK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8111-6563>

PhD in History, Senior Research Associate,
Institute of Ethnology of the National Academy
Of Sciences of Ukraine,
Department of Modern Ethnology,
Active Member of the Shevchenko Scientific Society,
15, Prospekt Svoboda, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: etnomod@ukr.net

TREASURY OF CLOTHING FABRIC

Актуальність теми зумовлена визначною подією в українській етнологічній та мистецтвознавчій науці, а саме: публікацією книги докторки мистецтвознавства Олени Никорак «Українська народна тканина XIX—XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Частина II. Одягові тканини» як продовження попереднього тому «Українська народна тканина XIX—XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини». Ця фундаментальна праця — вичерпний вислід про одну із найдавніших галузей української народної культури. *Об'єктом* дослідження є основні наукові досягнення Олени Никорак, її методологічна послідовність, широта охоплення матеріалів, їх систематизації та узагальнень, а *предметом* дослідження — вагомі наукові дослідження традиційних народних тканин на теренах західних областей України, трансформаційних та інноваційних процесів, міждисциплінарного підходу до вивчення одягових тканин виробів. *Мета статті* — висвітлити багатогранні творчі напрацювання О. Никорак, її наукові знахідки на основі зібраних нею величезної кількості пам'яток матеріальної культури українців та узагальнень щодо характеристики локальних особливостей творів окремих осередків на українських теренах та винятковості артефактів української культури серед схожих витворів інших народів. *Джерельну базу дослідження* становлять опубліковані праці О. Никорак у двох томах — «Українські народні тканини». *Методологічною основою* дослідження є принцип системності, наукової об'єктивності та інтердисциплінарного підходу.

Ключові слова: Олена Никорак, пошукова праця, систематизація, народні одягові вироби, аналітика, етнологія, мистецтвознавство, традиція, інновації.

The relevance of the topic is due to a landmark event in Ukrainian ethnological and art history, namely: the publication of the book by Doctor of Art History Olena Nykorak «Ukrainian Folk Fabric of the 19th—20th Centuries. Typology, Localization, Artistic Features. Part II. Clothing Fabrics» as a continuation of the previous volume «Ukrainian Folk Fabric of the 19th—20th Centuries. Typology, Localization, Artistic Features. Part I. Interior Fabrics». This fundamental work is an exhaustive study of one of the oldest branches of Ukrainian folk culture.

The object of the study is the main scientific achievements of Olena Nykorak, her methodological consistency, coverage of materials, their systematization and generalizations.

The subject of the study is significant scientific research on traditional folk fabrics in the western regions of Ukraine, transformational and innovative processes, and an interdisciplinary approach to the study of clothing woven products.

The purpose of the article is to highlight the multifaceted creative achievements of Olena Nykorak, her scientific findings based on the huge number of monuments of the material culture of Ukrainians collected by her, and generalizations regarding the characteristics of the local features of the works of individual centers in Ukrainian territories and the exclusivity of artifacts of Ukrainian culture among similar works of other peoples.

The source base of the research is the published works of Olena Nykorak in two volumes — «Ukrainian Folk Fabrics». The methodological basis of the research is the principle of systematicity, scientific objectivity and interdisciplinary approach.

Keywords: Olena Nykorak, research work, systematization, folk clothing, analytics, ethnology, art history, tradition, innovation.

Вступ. Докторка мистецтвознавства, професорка, член-кореспондентка НАН України, дійсна членка Наукового Товариства ім. Шевченка Олена Никорак протягом більше 40 років вивчає важливу найдавнішу галузь української культури — народні тканини. Відтак 2004 року опублікувала перший об'ємний том праці «Українська народна тканина XIX—XX ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини» [1], в якій детально висвітлила, систематизувала й проаналізувала інтер'єрні тканини. 2023 року побачила світ друга книга цього фундаментального дослідження, де за матеріалами західних областей України увага вченої була сфокусована на домотканій одяговій тканині (іл. 1). Науковий інтерес до цієї теми виявляло чимало українських і неукраїнських учених етнологів, фольклористів, мистецтвознавців головним чином в контексті досліджень традиційного вбрання, менше — як самостійної ділянки культури: Яків Головацький («О народной одежде и убранстве Русинов или русских в Галичине и северо-восточной Венгрии») [2], Володимир Шухевич («Гуцульщина») [3], Володимир Гнатюк («Ткацтво в Східній Галичині») [4], Катерина Матейко («Український народний одяг») [5], Галина Стельмашук («Українські народні головні убори» та «Давнє вбрання на Волині»

Іл. 1. Обкладинка книжки О. Никорак. Автор Роман Яців

[6; 7], Раїса Захарчук-Чугай («Народне декоративне мистецтво Українського Полісся. Чорнобильщина») [8], Савина Сидорович («Художня тканина західних областей УРСР») [9], Алла Українець («Традиційний одяг Рівненщини») [10], та десятки наукових розвідок, що їх опрацювала вчена.

Олена Никорак проаналізувала й узагальнила широкий спектр літературно-джерельних матеріалів — від індивідуальних монографічних творів до окремих на цю тему розділів у колективних історико-етнографічних працях, розвідок у наукових збірниках, матеріалах наукових конференцій тощо. Дослідниця, використовуючи праці попередників, не тільки продовжила й розвинула їх висліди, а вперше у своєму фундаментальному двотомнику здійснила щонайповніше науково-аналітичне дослідження, яке, безперечно, є значним внеском в українську етнологію та мистецтвознавство. Вона невтомно протягом десятиліть збирала матеріали під час численних експедицій і відряджень (іл. 2, 3, 4, 5, 6).

Окрема важлива сторінка пошукової роботи вченої — опрацювання пам'яток у музейних збірках Львова, Києва, Тернополя, Рівного, Луцька, Івано-Франківська, Чернівців, Ужгорода, Рахова, Коломиї, Косова, Заліщиків, Борщева, Сарн, Великого Березного, Костополя та інших міст [1, с. 578—579]. При цьому Олена Никорак не оминала й музейних кімнат та етнографічних кутків при школах, бібліотеках, вишукуючи цінну збережену інформацію про ткани вироби. Звичайно, своєю увагою не обійшла численних приватних колекцій, знайомилась із творчими досягненнями народних майстрів і художників. Відповідальна пошукова робота вченої — це величезний багатий банк даних про побутування домотканих народних тканих виробів у сучасних містах і селах України. Це й дало можливість дослідниці фахово й переконливо здійснити скрупульозний аналіз художніх особливостей одягової тканини у синхронному та діахронному розрізах. Олена Никорак залучає матеріали з усієї етнічної території західних українських теренів, у тому числі й тих, які перебувають нині поза межами Української держави: Берестейщини, Підляшшя, Надсяння, Лемківщини. Окрім того, варто наголосити на тому, що дослідники розглядали ткацтво та вироби з домотканого полотна переважно як культуру села. Олена Никорак по-новому підходить до такої етнологічно-мистецької реалії як

Іл. 2. Майстриня художнього ткацтва О. Горбова та О. Никорак. Косів Івано-Франківської обл. 1980 р. Світлина з архіву О. Никорак

Іл. 3. О. Никорак записує інформацію про ступи від майстра, с. Білоберізка Верховинського р-ну Івано-Франківської обл. 1980 р. Світлина з архіву О. Никорак

Іл. 6. Г. Горинь, Р. Захарчук-Чугай та О. Никорак. Експедиція до переселенців Чорнобильщини, м. Яготин Київської обл. 1999 р. Світлина Миколи Семиноги. ПМА

Іл. 4. О. Никорак з майстринею художнього ткацтва М. Коваль, с. Ценява Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. 1980 р. Світлина з архіву О. Никорак

Іл. 5. Майстриня художнього ткацтва М. Клапцуняк пряде вовняні нитки на куделі, с. Космач Косівського р-ну Івано-Франківської обл. 1978 р. Світлина О. Никорак

Іл. 7. Запаска «серпанкова» (фрагмент). Льон; полотняне, перебірне ткання, мережка, с. Крупове Дубровицького р-ну Волинської обл. Середина ХХ ст. РКМ Т-2382

Іл. 8. Фартух (фрагмент). Льон, бавовна; полотняне, саржеве, перебірне, с. Здомишель Ратнівського р-ну Волинської обл. Середина ХХ ст. МНАП АП-18471

побутування та розвиток народного ткацтва. Вона переконливо довела широке використання української народної, зокрема одягової тканини в міському середовищі.

Отож метою статті є висвітлити цінний науковий доробок докторки мистецтвознавства, професорки, член-кореспондентки, дійсної членки НТШ Олени Никорак, відомої в Україні та за межами країни дослідниці української традиційної культури.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові принципи системності, наукової об'єктивності, що дало змогу здійснити аналіз досліджуваного питання, а також окремих його аспектів.

Основна частина. Значним науковим доробком Олени Никорак є глибоке опрацювання важливої проблеми типології та систематизації тканин, взявши за основу функціональний метод дослідження. Тканини, як складову народної традиційної культури, вона розглядає у нероздільній єдності з осмисленням і засвоєнням поколінневої трансмісії виробів у конкретних локальних осередках на західноукраїнських теренах.

У книзі «Українська народна тканина. Т. II» [11] в першому розділі детально проаналізовано технологію виготовлення полотна, за призначенням (для натільного і верхнього одягу), відповідно характеризуючи їх за видами сировини та їх якістю. Особливу увагу авторка звертає на подібності та відмінності виробів локальних осередків — вислід, що заслуговує на особливу увагу. Адже такий порівняльний аналіз та узагальнення потребує глибокого докладного знання предмету дослідження. При цьому вчена детально зупинилася на характеристичі своєрідних серпанкових полотен, що побутували на Поліссі. Вона доводить, що серпанкові полотна — унікальне явище українського народного ткацтва. Це легкі, прозорі тканини, які виготовляли з легкої, як павутина пряжі (чи не мистецтво ручного прядіння?). Зразки цих полотен збереглися ще від XVII ст., які дивують донині делікатністю виконання. Опис такого полотна викликає нові уявлення: не про огрубілих непосильною працею селянок (залишені советською пропагандою образи українок), а тендітних дівчат, жінок з ніжними витонченими руками. І тих майстрів, хто міг виткати з тоненької пряжі високоякісне полотно для головним чином святкового вбрання (іл. 7).

Дослідниця, характеризуючи домоткані тканини, науково переконує: сама техніка виконання полотен є мистецьким витвором, майстерним світом краси. Вона розгортає картину, як під умілими руками ткачів виникають полотна багатих виражальних засобів залежно від використовуваної сировини (льону чи конопель), прядіння, способу переплетення на ткацькому верстаті. Немаловажне поєднання ниток — лляно-бавовняні, лляно-конопляні, лляно-

вовняні та інші, що творить своєрідний структурно-фактурний рисунок, кольорову пастельну гаму: «Поєднання різних видів пряжі перетворює полотно на мистецький виріб: сіро-голубуватий чи зеленкуватий відтінок лляних ниток у поєднанні з контрастними вохристо-жовтуватими конопляними давало змогу відтворити світло-тіньові ефекти структури і рельєфність дрібно-зернистої фактури чиноватих полотен» [11, с. 19] (іл. 8).

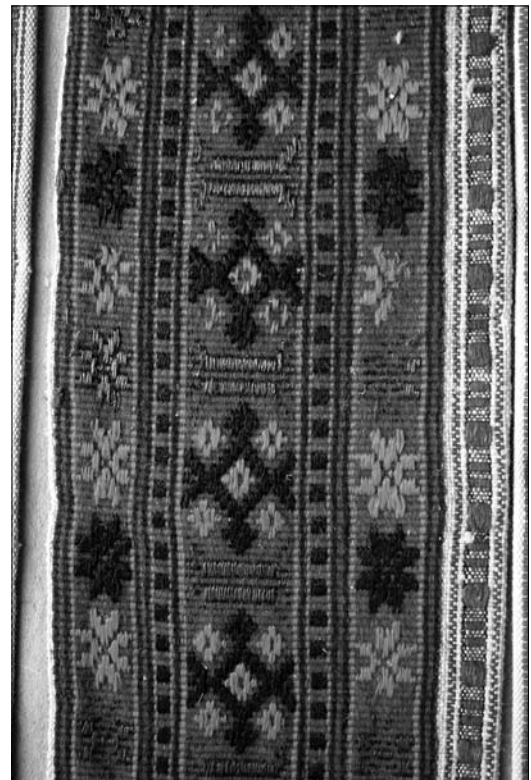
Вивчення сировини (різних видів прядива, льону, конопель, вовни) та їх використання дає підставу науковиці Олені Никорак висувати й важливу ментальну особливість українців, а саме — ощадність, уміння розумно розпорядитися сировиною, а також характерне для народу бережне ставлення до вкладеної праці всіх членів родини. Відтак з волокна високої якості зазвичай ткали полотна для одягу. Вчена звернула увагу, що однак низькоякісні грубі цупкі волокна (клоччя, отіпок) не викидали, а виготовляли з них тканини для господарських потреб. Способи ткання та використання полотен було практичним, раціональним: з тонких білосніжних м'яких еластичних гатунків шили натільний одяг для дівчат та парубків, виготовляли жіночі головні убори. Тканини нижчої якості пряжі, міцніші, які водночас вирізнялися особливими фактурними візерунками, відбирали для плечового одягу (камізельок, горсетів, кабатів) та поясного вбрання (спідниці, фартухи, запаски, чоловічі штани). У праці приділено достатньої уваги також виготовленню та використанню на західноукраїнських теренах сукна з вовняних волокон.

Олена Никорак торкається й важливого наукового питання невіддільності матеріальних побутових речей від внутрішнього духовного світу українців, окреслюючи сакральну функцію полотна, що зберігається дотепер в українській обрядовості. Отже, дослідниця підтверджує науково-теоретичну етнологічну теорію про поліфункціональність матеріальних речей (особливо полотна) залежно від призначення і конкретного застосування. В усіх регіонах західних земель України полотно обов'язково використовувалось у сімейній обрядовості (поховальній, родильній, весільній). Відряджаючи в далеку дорогу, на чужину, домоткане полотно виконувало роль оберега, пам'яті про домівку, було символом рідного краю. Таке полотно зберігали, передавали з покоління в покоління.

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (188), 2026

Іл. 9. Перемітка домоткана (фрагмент). Льон, бавовна; полотняне, перебірне ткання, Коломийський р-н Івано-Франківської обл. Початок ХХ ст. НМНМГП № 10511

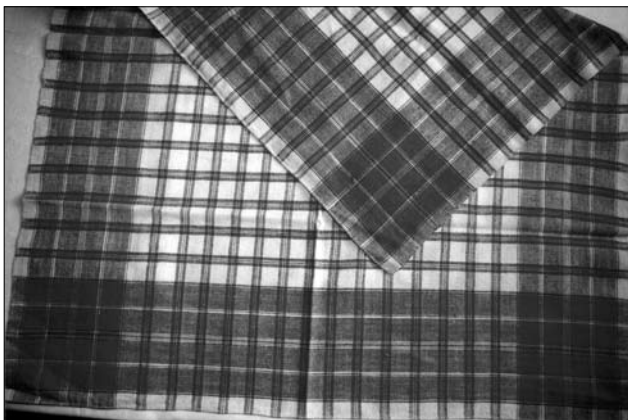

Іл. 10. Намітка (фрагмент). Конопля, бавовна; полотняне, перебірне ткання, с. Угриньківці Заліщицького р-ну Тернопільської обл. Початок ХХ ст. ТКМ Т-5532

Велика частина праці Олені Никорак відповідає на цікаві для нинішніх майстрів питання, як ткалися, як декорувалися полотна для різних компонентів народної одяжі в локальних осередках. Насамперед аналізуються тканини для жіночих **головних уборів**, вишуканих виробів із найвищої якості волокон, що виготовлялися різноманітними техніками. Такі ткани вирили намітки і хустки виготовляли поштучно. Авторка детально аналізує історико-етнографічні осо-

Іл. 11. Намітка «рушник» (фрагмент). Льон, бавовна; ткання — «перебором» і «вибором», с. Мосорівка Заставнівського р-ну Чернівецької обл. Кінець XIX — початок XX ст. ПМА. 2007 р.

Іл. 12. Хустка домоткана. Льон, бавовна «горінка»; полотняне ткання, с. Ставок Костопільського р-ну Рівненської обл. Кінець XIX ст. РКМ Т-497

бливості наміток і хусток окремих локальних груп, причому не оминає діалектизмів, звертаючи увагу на їх специфічні назви залежно від регіону. У монографії ретельно простежується своєрідність використання сировини, оскільки вона залежить від переважаючих на тій чи іншій території вирощуваних рослин (іл. 9, 10).

Чималої уваги приділила вчена вивченню структури тканин, що полягала в густоті чи розрідженні

ниток основи й піткання, при цьому спеціально концентрується на павутиноподібних серпанкових виробках, поширених на Волині та Поліссі. Водночас у дослідженні не оминається kwestія способів вдягання (вив'язування) наміток залежно від регіонів, які й диктують місце розташування декоративних елементів на полотні. Окремими параграфами виділяє Олена Никорак гуцульські намітки, що їх ткали талановиті майстри відомих осередків (Косів, Яворів, Печеніжин та ін.), обумовлює специфічний характер для кожного з них. Вчена на великому ілюстративному матеріалі доводить, що подібними до гуцульських за композицією орнаменту та його розміщенням на тканині намітки Покуття та буковинської частини Гуцульщини. Покутські намітки вона виділяє як окреме явище, що посідає чільне місце серед інших полотняних виробів [11, с. 58].

Власне детальний аналіз виробів дає підставу науковцю Олені Никорак виокремити як неповторне художнє явище, що суттєво вирізняється серед інших регіонів довершеністю виконання наміток — Буковинське Поділля (іл. 11). Своєрідність декору творів цієї частини Поділля вона називає одним із маркерів української етнічної ідентичності [11, с. 110].

Як окремий тип тканин та особливість їх декорування у дослідженні вирізняються підгірські намітки (Жидачівщина). До найдавніших та найдовше збережених у побуті як компонент народної ноші вчена відносить поліські й волинські намітки («плат», «завій»). На основі її власних польових матеріалів і досліджень інших учених вона констатує, що до 60-х років XX століття в багатьох поліських селах ткали ще в деяких селах серпанкові білі намітки [11, с. 116]. Олена Никорак проілюструвала українські намітки майже сотнею виразних світлин, що дає змогу сучасним митцям використовувати цей скарб у їх творчій практиці.

Дослідниця зосереджує увагу на виготовленні та декоруванні **домотканих хусток**, які виготовляли поштучно, цілісним виробом, готовою складовою народного вбрання (іл. 12). Про полотняні («роблені», «ручні», «старовіцькі», «платини») хустки подається у праці цікава маловивчена наукова інформація. «Роблені» хустки на Коломийщині виготовляли досвідчені ткачі на замовлення жінок із сусідніх та віддалених сіл Покуття. Ці хустки користувалися популярністю також у суміжних гуцульських се-

лах. До їх аналізу авторка залучає домоткані хустки багатой колекції Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського (м. Коломия), Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної академії наук України (м. Львів), Музею народної архітектури і побуту у Львові імені Климента Шептицького. Хустки, як інші складові одягу, в усіх регіонах призначалися окремо на святкові й буденні. На щодень ткали білі полотняні, червоні ж — на свято. Приділено увагу домотканим волинським і поліським хусткам («плати», «хустини», «платки», «старовіцькі хустки», «пописані хустки»), аналізує їх на підставі експонатів, що зберігаються в колекціях Рівненського обласного краєзнавчого музею, Сарненського історико-етнографічного музею, Музею Івана Гончара, своїх польових матеріалів, зібраних у музейних кімнатах шкіл, ліцеїв, сільських клубів і бібліотек.

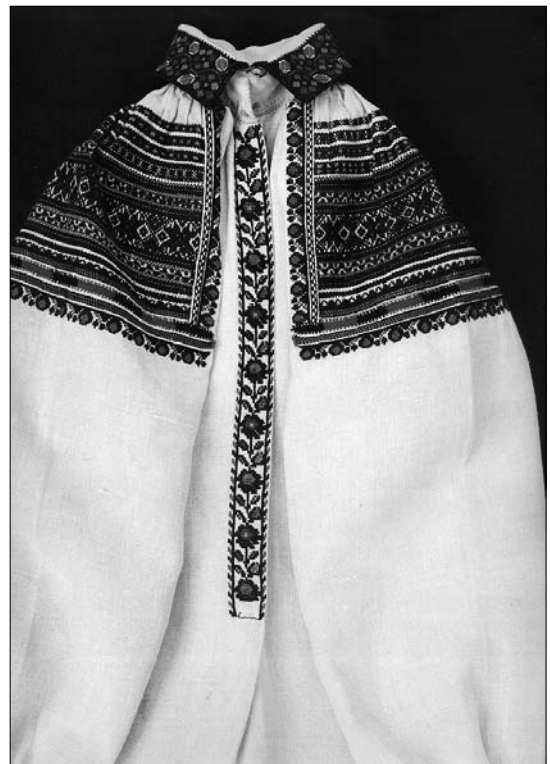
Доктор Никорак значну увагу приділила узорнотканим полотнам для **жіночих сорочок**. Дослідники народної ноші зосереджувалися переважно на вивченні вишитих виробів. У праці «Українська народна тканина» детально аналізуються збережені пам'ятки тканих жіночих сорочок. Вчена систематизує їх, визначає типи композицій, ґрунтовно характеризує широку палітру декору. Дослідниця зазначає, що до наших днів дійшли зразки узорнотканих тканин для сорочок із Лемківщини, Холмщини, Підляшшя, Підгір'я, західної частини Українського Полісся, Волині (іл. 13, 14). На підставі скрупульозного вивчення мотивів декору цих тканин вона висноує, що якраз ці мотиви згодом перейшли на вишиті вироби. Вона підтримує думку тих дослідників, які вважають, що ткані сорочки передували вишитим. Поза сумнівом, вишивка технікою занизування, заволокування імітує перебірне переплетення на ткацькому верстаті. Дослідниці вдалося знайти і проаналізувати тканини для лемківських узорнотканих сорочок, яких дотепер збереглося небагато. Окремі зразки таких сорочок є у фондах Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України. Найімовірніше їх придбали дослідники народної культури Наукового Товариства ім. Шевченка у 20—30-ті роки ХХ століття. Детально зупиняється авторка на узорнотканих тканинах із складним композиційно-орнаментальним

Іл. 13. Сорочка домоткана (фрагмент). Конопля, бавовна; саржеве, репсове ткання, перебір, с. Явірки Новотаргівського повіту Краківського воєводства (Лемківщина). 1920-ті рр. ТКМ Т-1884

Іл. 14. Сорочка домоткана. Конопля, бавовна; саржеве ткання, с. Біла Вода Рн. Новий Торг, Лемківщина. Початок ХХ ст. МЕХП ЕП-67284

Іл. 15. Сорочка жіноча (фрагмент). Льон, бавовна; перебірне, репсове ткання, вишивка, змережування, с. Чертіж Жидачівського р-ну Львівської обл. (тепер Стрийський р-н Львівської обл.). Початок ХХ ст. МНАПЛ АП-19213

Іл. 16. Сорочка. Льон, бавовна; полотняне, сатинове ткання. Волинське Полісся. Кінець XIX — початок XX ст. ВКМ Д-1506

Іл. 17. Сорочка домоткана (фрагмент). Конопля, бавовна; полотняне, репсове, перебірне ткання. Підляшшя. Початок XX ст. Зі збірки Данила Дмитрикiва (США)

ладом з підгірських теренів, зокрема на виробах із с. Вертіж Стрийського району на Львівщині та с. Збора Калуського району Івано-Франківської області (іл. 15). Вивчаючи характер оздоблення тканин, розміщення орнаментів на площині, вчена дійшла цікавого з наукової точки зору висновку, що старовинні сорочки Підгір'я подібні до виробів з Волині й Полісся, навіть з Холмщини, Підляшшя й Білоруського Полісся (Берестейщина, де мешкають автохтонні українці). Таке узагальнення дає підставу окреслити ареал спільної культури названих територій.

Особливу увагу в праці приділено узорнотканим виробам із Західноукраїнського Полісся й Волині, зазначаючи, що в цих осередках найбільш різноманітний декор тканин для сорочок, багата варіатив-

Іл. 18. Запаска домоткана «килимова», оздоблена бісером з «дармовисами», с. Гермаківка Борщівського р-ну Тернопільської обл. Перша третина XX ст. З приватної колекції А. Сендецького

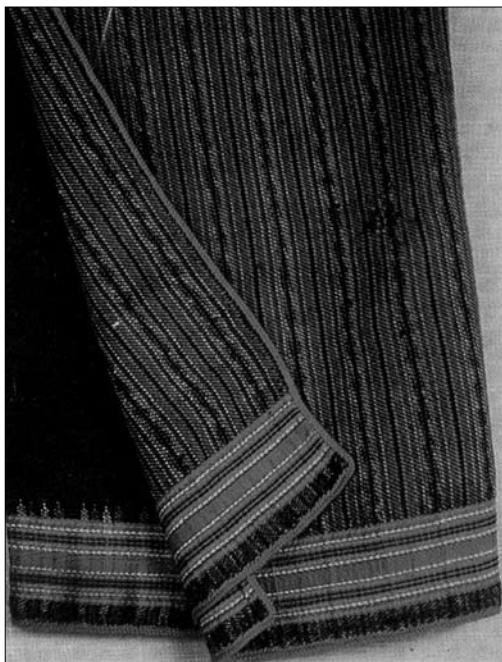

Іл. 19. Жінка в традиційному вбранні «фоті» та запасці «рішений», с. Сокілець Бучацького р-ну Тернопільської обл. 2011 р. ПМА

ність їх оздоблення та техніками ткання. На основі вивчення збірки Волинського обласного краєзнавчого музею (м. Луцьк) подано в праці опис та значний ілюстративний матеріал виробів, які демон-

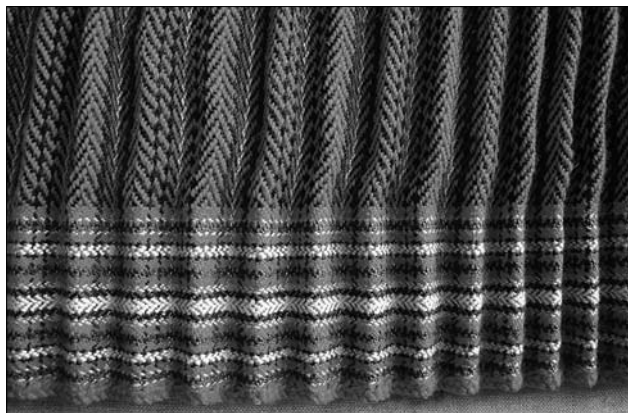
Іл. 20. Запаска. Льон, бавовна; полотняне, перебірне ткання, с. Чертіж Жидачівського р-ну Львівської обл. Початок ХХ ст. МЕХП ЕП-77784

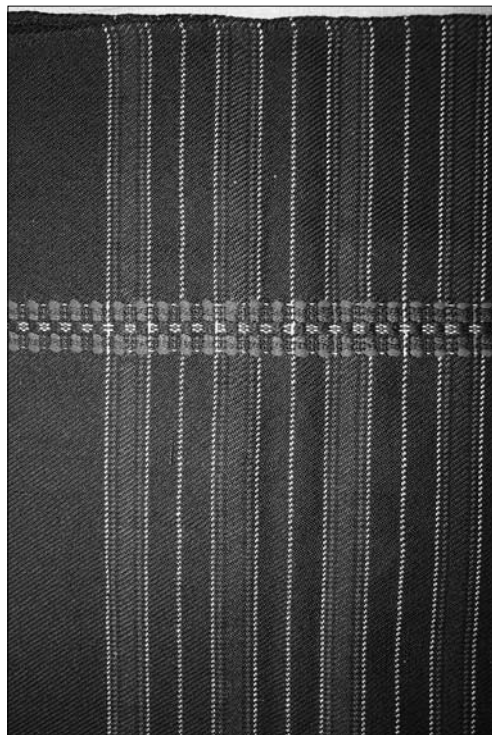
Іл. 21. Обгортка «кругла» (фрагмент). Вовна, бавовна; саржеве ткання, с. Великий Рожен Косівського р-ну Івано-Франківської обл. 1930 рр. НМНМГП № 667

струють красу цих домотканих полотен (іл. 16). За складністю виконання вчена систематизує їх, виділивши п'ять груп. В межах окремих груп виділяє підгрупи за композицією і технікою ткання. На базі системного підходу до вивчення розташування орна-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (188), 2026

Іл. 22. Обгортка «фота рішена» (фрагмент). Вовна, бавовна; саржеве ткання, с. Лука Городенківського р-ну Івано-Франківської обл. Початок ХХ ст. ТКМ Т-2802

Іл. 23. Обгортка «чорногузка» (фрагмент). Вовна, бавовна; саржеве, перебірне ткання, с. Гермаківка Борщівського р-ну Тернопільської обл. 1930—1940 рр. ТКМ Т-416

ментальних площин (на уставках, рукавах, пазусі, інколи на манжетах — «чохла»), мотивами орнаменту, композиційними схемами та кольоровою гамою узоротканих полотен Олена Никорак переконливо довела подібність до поліських та волинських тканин виробів із Холмщини й Підляшшя. Таке узагальнення вчена могла сміливо зробити, вивчивши збережені зразки не тільки в музеях на теренах нинішньої України, а й у приватній колекції підляських та холмських сорочок Данила Дмитриківа (Сполу-

Іл. 24. Обгортка «чорногузка» (фрагмент). Вовна, бавовна; саржеве, перебірне ткання, с. Брідок Заставнівського р-ну Чернівецької обл. 1960 рр. ПМА

Іл. 25. Спідниця. Льон, бавовна; саржеве, перебірне ткання, с. Глинськ Здолбунівського р-ну Рівненської обл. Початок ХХ ст. РКМ Т-4284

Іл. 26. Спідниця «швартух». Льон, бавовна; саржеве, перебірне ткання, Південне Підляшшя. 1990 рр. Зі збірки Данила Дмитрикiва (США)

чені Штати Америки), архіву Люблінського музею та власних польових матеріалів (іл. 17).

Так само ґрунтовно досліджені одні з найстаровинніших типів незшитого жіночого вбрання — **запаски**. Дослідниця насамперед зупиняється на відомих виробках з Гуцульщини (двоплатові й однопланові запаски — «околячки», «круглі»). Авторка виділяє три головні осередки виготовлення запасок: галицька, закарпатська та буковинська частини Гуцульщини. Вчена демонструє на багатому пошуковому матеріалі розкіш і різноманітність композицій гуцульських запасок різних локальних осередків. Доводить схожість до гуцульських покутських запасок. У цих регіонах дотепер побутують традиційні запаски як складові весільного й святкового вбрання. Дослідники народного одягу торкалися питання узорнотканих запасок, однак фрагментарно, практично поза увагою залишалися західноподільські запаски (іл. 18, 19). Олена Никорак чи не вперше ґрунтовно здійснила в цій праці мистецтвознавчий аналіз декору, простежила художні особливості запасок на Західному Поділлі, виявила подібність деяких типів запасок цього осередку до волинських і поліських виробів. Олена Никорак охарактеризувала мистецьку своєрідність підгірських запасок. Не залишилися поза увагою вченої традиційні домоткані запаски-фартухи на Волині, Поліссі та Підляшші. Ретельно вивчено також художні особливості тканих гуцульських, покутських, західноподільських обгортки «горботки», «фоти», «чорногузки» (іл. 20, 21, 22, 23, 24).

Окремі сторінки праці присвячено темі «**тканини для спідниць**». Аналіз цих виробів здійснило вчена на підставі збережених зразків виробів та зібраних авторкою розповідей респондентів про тканини для спідниць, що були характерні для Опілля, півдня Волині та західного Полісся (іл. 25, 26). Особливою групою авторка виділила названі вироби «шорци» на Яворівщині. Вона відзначила оригінальність тканин для спідниць на Волині й Поліссі «літники», «бурки», «андараки», «сподніци», що їх традиційно ткали із тонких лляних, рідше конопляних білих (відбілених) і сірих (невідбілених). Аналоги таких багатодекорованих полотнищ побутували на Холмщині та Підляшші «бурки», «пигулі», «рандаки», що щедро ілюструє вчена світлинами виробів. Таким чином дослідження вимальовує вели-

кий єдиний етнографічний масив Волинь-Полісся-Холмщина-Підляшшя.

З характерною для вченої науковою точністю, уваженістю та всеохопністю Олена Никорак проаналізувала й ткани вироби, які доповнюють народне вбрання: пояси, «крайки», «боярки», сумки («бесаги», «сакви», «гайстри», «дзьобеньки»), зосереджуючись на локальних особливостях декору.

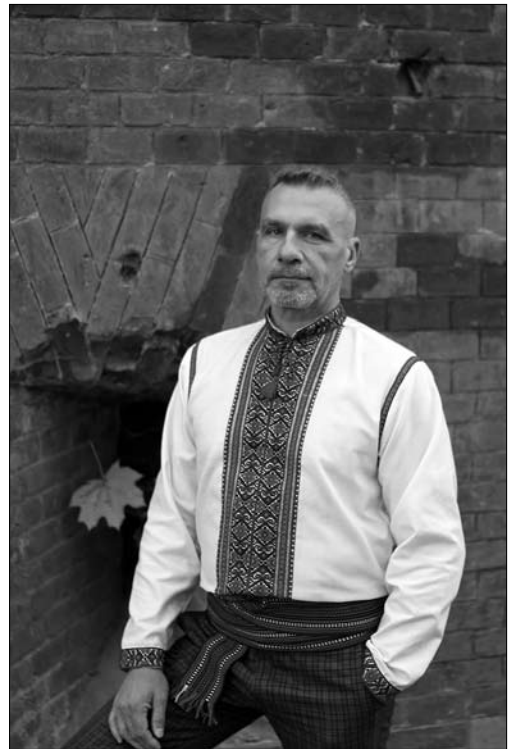
Традиційна культура ткацтва — це той скарб, який не тільки зберігся до ХХІ ст., а, як слушно пише дослідниця, нинішні майстри, мистці йдуть до витоків української культури, шукають ті джерела, які напували, живили, наповнювали народний побут красою, вишуканістю, практичністю, зрештою творили взір нації, впізнаваність серед інших народів. Закономірно, що в нових умовах на матриці давніх зразків тканин сучасники втілюють власні творчі задуми. Вчена визначає початок процесу трансформації в інтерпретації давніх усталених норм, які формувалися століттями, творчість сестер Ольги та Олени Кульчицьких. Вони були першими експериментаторами виготовлення популярних тоді моделей одягу з використанням елементів декору давніх зразків тканиня, вишивки, аксесуарів з різних етнографічних регіонів переважно західних областей України.

Отже, Олена Никорак розгортає історію послідовних інновацій від 30-х років ХХ ст. до нинішніх днів. Ця частина наукової праці — фактично самостійне серйозне дослідження, адже йдеться про творчість окремих відомих майстрів, художне вирішення ними моделей одягу. Зокрема аналізується трактування давніх гуцульських, покутських і буковинських тканин у виробках заслуженої художниці України із м. Коломия Ганни Вінтоняк. Авторка характеризує діяльність майстра Івана Антонюка зі с. Корнич на Коломийщині, який взоруючись на автентичні пам'ятки Покуття, відзначається високою професійною майстерністю. Вчена досліджує працю сім'ї Світлани й Миколи Скальчук, які успішно відроджують традиції покутського ткацтва. В полі наукового інтересу дослідниці творчість заслуженої майстрині народного мистецтва України Марії Стефак із с. Рунгури на Коломийщині, яка створює вишукані високохудожні комплекти одягу, базуючись на гуцульському, покутському і подільському народному ткацтві. Дослідниця вивчила творчість десятків

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (188), 2026

Іл. 27. О. Литвин, Я. Сахро. Чоловіча куртка «Бескиди». Вовна; перебірне ткання, оздоблення декоративним шнуром, м. Коломия. 2014 р. [11, с. 244]

Іл. 28. М. Стефак, О. Денисовець у святковому вбранні майстрині. Вовна, бавовна, акрил; полотняне, перебірне ткання, с. Рунгури Коломийського р-ну Івано-Франківської обл. 2023 р. [11, с. 237]

інших сучасних майстрів, які відроджують народну культуру українців, зокрема виготовлення узорнот-

каних тканин та пошиття з них святкового й сценічного вбрання (іл. 27, 28).

Висновки. Для написання своєї поістину монументальної праці у двох томах Олена Никорак насамперед здійснила величезну пошукову роботу, залучила до гуманітарного банку даних української науки колосальний матеріал про побутування народних тканин численних осередків на всій території західних областей України від ХІХ до ХХ і навіть до початку ХХІ століття. В тому числі й тих земель, які нині перебувають за межами Української держави: Берестейщина, Підляшшя, Надсяння, Лемківщина. Вивчаючи джерела, авторка переконливо засвідчує, що в різних досліджуваних осередках впродовж віків склалися оригінальні усталені типи одягових тканин, які відповідали природно-кліматичним умовам, віковому цензу, майновому стану й естетичним уподобанням.

Величезне значення творів Олени Никорак полягає і в тому, що вона не обмежується аналізом суто художніх характеристик тканин народних виробів, що є само собою вагомим, а комплексно, на міждисциплінарному рівні, підходить до інтерпретації їх в ключі системи традиційних цінностей українського народу. Спірні часто-густо питання міжетнічних впливів науковиця розв'язує як природне історичне явище, коли традиції зазнавали, відповідно до етнокультурних взаємин, певних змін. Однак робить однозначний висновок на базі своїх вислідів про те, що українське ткацтво зберегло й розвинуло власну традицію, вагому складову української національної культури.

Крок за кроком — від способу прядіння ниток, переплетення їх майстрами на ткацькому верстаті, поєднання ниток різної фактури, відтінків пряжі, кольорової гами узорнотканих полотен Олена Никорак відкриває творчий геній українців, високий лет краси виробів. Вчена своїми теоретичними доведеннями та багатим ілюстративним матеріалом сприяє відродженню традиційної культури на сучасному рівні у вторинних фольклоризованих формах у творчості текстильників, модельєрів, дизайнерів одягу.

Обкладинка книги Олени Никорак «Українська народна тканина ХІХ— ХХ ст. Типологія, локалізація, художні особливості. Частина II. Одягові тканини (за матеріалами західних областей України)» Романа Яціва символічно передає внутрішню суть

цінностей, що є базовими для цього дослідження: родина — сестри й брати, батьки й матері, їхні діти — міцно тримаються за руки. Їх єднає сім'я й громада. Вони творять свій неповторний світ матеріальної й духовної краси під спільним дахом рідної культури, рідної нації. Накриває його (цей світ) небо спільної невтомної праці — домоткане полотно.

ВКМ — Волинський обласний краєзнавчий музей (м. Луцьк)

МЕХП — Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної академії наук України (м. Львів)

НМНМГП — Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Йосафата Кобринського (м. Коломия Івано-Франківської обл.)

МНАПЛ — Музей народної архітектури і побуту у Львові імені Климентія Шептицького

РКМ — Рівненський обласний краєзнавчий музей

ПМА — Польові матеріали автора

ТКМ — Тернопільський обласний краєзнавчий музей

1. Никорак О. *Українська народна тканина ХІХ— ХХ ст. Типологія, локалізація художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України)*. Львів. 2004. 583 с.
2. Головацький Я. *О народной одежде и убранстве Руссинов или русских в Галичине и северо-восточной Венгрии*. СПб., 1877. 85 с.
3. Шухевич В. *Гуцульщина*. Ч. 1, 2 — репринт. видання. Верховина. 1997. 352 с.
4. Гнатюк В. *Ткацтво в Східній Галичині. Матеріали до українсько-руської етнографії*. Т. III. 1900. С. 12—26.
5. Матейко К. *Український народний одяг*. Київ: Наукова думка. 1977. 222 с.
6. Стельмащук Г. *Українські народні головні убори*. Львів: Львівська національна академія мистецтв. 2013. 273 с.
7. Стельмащук Г. *Давнє вбрання на Волині*. Луцьк. 2006. 280 с.
8. Захарчук-Чугай Р. *Народне декоративне мистецтво Українського Полісся. Чорнобильщина*. Львів: Інститут народознавства НАН України. 2007. 145 с.
9. Сидорович С. *Художня тканина західних областей УРСР*. Київ: Наукова думка. 1979. 156 с.
10. Українець А. *Традиційний одяг Рівненщини*. Кн. I. Рівне. 2019. 208 с.

11. Никорак О. Українська народна тканина XIX—XX ст. Типологія, локалізація художні особливості. Частина II. Одягові тканини (за матеріалами західних областей України). Львів. 2023. 608 с.

REFERENCES

- Nykorak, O. (2004). *Ukrainian folk fabric of the 19th—20th centuries. Typology, localization, artistic features. Interior fabrics (based on materials from the western regions of Ukraine) (Part I)*. Lviv [in Ukrainian].
- Holovatsky, Y. (1877). *On folk clothing and decoration of the Rusyns or Russians in Galicia and seven-eastern Hungary*. St. Petersburg [in Russian].
- Shukhevych, V. (1997). *Hutsulshchyna (Part 1,2)*. Verkhovyna [in Ukrainian].
- Hnatyuk, V. (1900). *Weaving in Eastern Galicia. Materials for Ukrainian-Russian Ethnography (Vol. III, pp. 12—26)* [in Ukrainian].
- Mateyko, K. (1977). *Ukrainian Folk Clothing*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Stelmashchuk, H. (2013). *Ukrainian Folk Headdresses*. Lviv: Lviv National Academy of Arts [in Ukrainian].
- Stelmashchuk, H. (2006). *Ancient clothing in Volyn*. Lutsk [in Ukrainian].
- Zakharchuk-Chugay, R. (2007). *Folk decorative art of Ukrainian Polissya. Chornobyl region*. Lviv: Institute of Ethnology of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
- Sydorovych, S. (1979). *Artistic fabric of the western regions of the Ukrainian SSR*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Ukrainets, A. (2019). *Traditional clothing of the Rivne region (Book I)*. Rivne [in Ukrainian].
- Nykorak, O. (2023). *Ukrainian folk fabric of the 19th—20th centuries. Typology, localization, artistic features. Clothing fabrics (based on materials from the western regions of Ukraine) (Part II)*. Lviv [in Ukrainian].

Received: 16.02.2026

Accepted: 17.03.2026

Published: 27.04.2026